

Trzy Stele Seta

Autor: Krzysztof Matys

środa, 01 listopada 2006 00:00

Tytułowe trzy stele, to trzy nauki zapisane u samych początków świata przez praojca Seta³. Według jednej ze starożytnych legend żydowskich, Set dowiedziawszy się od Adama o mających spotkać świat, dwóch katastrofach, postanowił utrwalić boskie tajemnice. PIERWSZA STELA

Tłumaczenie z języka koptyjskiego, wstęp i komentarz

Krzysztof Matys Przedstawiony niżej tekst jest częścią większego utworu noszącego tytuł Trzy stele

Seta pochodzącego z VII kodeksu biblioteki z Nag Hammadi. Należy do grona pism setiańskich, z tym, że w odróżnieniu od innych tekstów tej grupy, w tym np. Ewangelii Egipcjan, nie wykazuje jakichkolwiek związków z chrześcijaństwem¹.

Utwór ten podzielić można na następujące partie: wstęp (118,10- 118,24), w którym pojawia się postać Dozyteusza; pierwsza stela Seta (118,25- 121,17); druga stela Seta (121,18-124,15) zawierająca hymn ku czci Barbelo, pierwszej emanacji Ojca, zwanej tu „doskonałą”²; trzecia stela Seta (124,16- 127,27) będąca modlitwą do „prawdziwie preegzystującego” Ojca. Tekst kończy kolofon (127,28- 127,32), czyli dopisek kopisty i ma on najprawdopodobniej odniesienie do całego zbioru pięciu tekstów VII kodeksu, gdy Trzy stele Seta zamykają ów zbiór.

Tytułowe trzy stele, to trzy nauki zapisane u samych początków świata przez praojca Seta³. Według jednej ze starożytnych legend żydowskich, Set dowiedziawszy się od Adama o mających spotkać świat, dwóch katastrofach, postanowił utrwalić boskie tajemnice. Zapisał je na dwóch stelach: jedną wykonał z cegły by przetrwała apokalipsę ognia, drugą z kamienia. Ta miała przetrwać potop. Wydaje się więc, że w judaizmie należy szukać źródeł koncepcji takiego właśnie sposobu przekazania tajemnej wiedzy. Z tym, że źródło mówi o trzech, nie o dwóch stelach, a cały tekst podzielony jest na trzy części: każda z nich odpowiada jednemu z boskich bytów. Tę ideę badacze wywodzą z neoplatońskiej zasady trzech emanacji Absolutu⁴. Tekst ów byłby zatem klasycznym przykładem synkretyzmu gnostyckiego. W tym przypadku

1
A. Dembska, W. Myszor, A. Dembska, W. Myszor, Teksty z Nag Hammadi, Warszawa 1979, (Pisma

Starochrześcijańskich Pisarzy, t. XX), s. 38.

2

Postać Barbelo uznawana jest za sztuczny twór semicko- aramejski, pierwotnie to sama z Sofią. Od jej imienia

nazwana jest gnostycka szkoła barbelognostyków. Jako „doskonała” jest tworem androgenicznym: „pierwszy

męsko- dziewczęcy eon” (121,20), choć bywa, że podobnie jak Sofia, pełni rolę żeńskiego aspektu Boga. Tekst

mówi o niej stosując zarówno rodzaj żeński (121,25; 122,5), jak i męski (123,10; 123,12).

3

Set jest tu protoplastą gnostyckiego rodu. Jest również przekazicielem boskiego objawienia.

Zarówno w

aspekcie antropogonii, jak i eschatologii, Set jest pośrednikiem między swoim ojcem Adamem, a gnostykami.

Adam jest tym, który łączy świat boski z ziemskim. Z grona trzech jego synów właśnie Set zyskał to szczególne

miano. Był on bowiem „jak obraz” podobny do swego ojca (Rdz 5,3).

4

A. G. Stroumsa, *Another Seed: Studies in Gnostic Mythology*, Leiden 1984 (NHS XXIV), s. 112-113. Na temat

platonizmu, patrz: A. Dembinska- Siury, *Plotyn*, Warszawa 1995. Termin Absolut jest znacznie późniejszy. Po

raz pierwszy u yty został przez Mikołaja z Kuzy w XV w., ale u ywany jest dla opisanie nauki Plotyna gdy

dobrze oddaje sens pierwszej zasady, której Plotyn nie nazywał z imienia. Patrz: Tam e, s. 21n. elementy składowe są dość wyraźne. Są to wątki ydowskie i nauka neoplatonizmu.

Pojawiająca się tu postać Dozyteusza, kieruje naszą uwagę w stronę Samarii, krainy, cieszącej sławą ojczyzny heretyków⁵. Trzy Stele Seta otwiera informacja, e owe tajemne, spisane przez Seta nauki, odkrył, odczytał i w tekście tym objawił, Dozyteusz (118, 10- 19). Jest on znany

jako zało yciel jednej z wielu, pojawiających się w owym czasie na terenie Samarii, sekt. Był ydem i stworzony przez niego system czerpał z judaizmu; opierał się na Pięcioksięgu. ył

najprawdopodobniej w czasach apostołskich. Uwa any jest za nauczyciela Szymona Maga. Informacje na jego temat przekazują ojcowie Kościoła, w tym Orygenes, według którego

Dozyteusz miał głosić, e jest „zapowiedzianym przez Moj esza Mesjaszem” (Przeciw Celsusowi II, 57). Uwa any jest za jednego z pierwszych gnostyków, choć pewnik

„gnostyckości” Dozyteusza bywa kwestionowany⁶. Fakt i pojawia się w tak wa nej roli w

Trzech stelach Seta zwraca naszą uwagę na mo liwe relacje między setianami a Samarią, a w szerszym kontekście, na mo liwą, samarytańską genezę gnostycyzmu⁷.

Przedstawiony ni ej tekst jest modlitwą. Z tego względu źródło to uznać nale y

za wa ną część gnostyckiej spuścizny. Niewiele bowiem mamy świadectw mówiących o religijnych praktykach gnostyków. Zagadnienie modlitwy gnostyków nie jest całkowicie

jasne. Schematyczne postrzeganie teologii gnostyckiej, które zakłada, po pierwsze- proste

równanie: modlitwa oznacza oddawanie czci Archontom; po drugie- zasadę „zbawienia z natury” (gnostyk mając dane zbawienie, po prostu nie ma potrzeby, by się modlić), prowadzi

do twierdzenia o odrzuceniu modlitwy przez gnostyków. Pogląd taki spotykamy np. u

Klemensa Aleksandryjskiego (Kobierce VII,41; IV,12).

Modlący się, na samym wstępie, uto samia się z Setem i zwraca się bezpośrednio do

Adama (Geradama). To uto samienie to typowo gnostycki motyw, zakładający zrównanie

człowieka z Bogiem. Postawienie się w miejscu Seta, wpisuje recytującego ten hymn w boski

ciąg: Adam, Barbelo, Bóg. W wersecie 15. pojawia się nowe imię, Miroteos. Od tego miejsca cała inwokacja skierowana jest do Miroteosa. W układzie tekstu nie zarysowuje się tu adna

5

Mieszkańcy Samarii postrzegani byli przez sąsiadujących z nimi ydów z Jerozolimy za odszczepieńców i

„nieczystych”. Opinia ta jest odbiciem polityczno- religijnego sporu pomiędzy mieszkańcami obydwu krain.

Początkami sięga on okresu niewoli babilońskiej, a jego apogeum wią e się z wybudowaniem przez Samarytan

konkurencyjnej względem Jerozolimy, świątyni na górze Garizim, zniszczonej ostatecznie w 129 r. p. n.e. Patrz

np.: M. Grant, *Dzieje dawnego Izraela*, przeł. J. Schwakopf, Warszawa 1991, s. 272, 305.

6

Trzy Stele Seta

Autor: Krzysztof Matys
środa, 01 listopada 2006 00:00

R. M. Grant, *Gnosticism and Early Christianity*, New York & London 1966, s. 92n.

7

Oczywiście Dozyteusz z Trzech stel Seta i Dozyteusz opisany przez herezjologów, to mogą być dwie różne postacie, może to być tylko przypadkowa zbieralność imion. Patrz: A. G. Stroumsa, dz. cyt., s. 11. Choć, jak się

wydaje, popularny, samarytański heretyk, nawet gdyby nie był gnostykiem, był atrakcyjną w sensie sławy i

autorytetu, może liwą do wykorzystania przez gnostyków postaci. Samarytaninem był również jego uczeń, Szymon

Mag, uważany za ojca wszelkich herezji.

granica. Wydaje się więc, że Adam i Miroteos to ta sama postać, łącząca ziemski widzialny świat, ze światem boskim.

Hymn ten jest interesujący przede wszystkim dlatego, że wyrażone w nim koncepcje i zastosowane metody, przenikają się, łamiąc ramy, w które gnostycyzm bywa niejednokrotnie włączany. W literaturze przedmiotu spotykamy się np. ze stwierdzeniem, że w zwartym systemie setian nie ma miejsca na magię⁸. Dość popularnym poglądem, jest teza, jakoby gnostycyzm i mistycyzm stanowiły parę nie do pogodzenia⁹. Tekst Trzech stel Seta daje nam sposobność ustosunkowania się do powyższych twierdzeń. Źródło to łączy bowiem elementy magii, mistycyzm i liturgię. I wszystko to w typowo gnostyckim klimacie. Do pewnego stopnia zaciera tak starannie wyznaczone przez naukę, granice między magią a religią¹⁰.

TEKST .

Trzy stele Seta¹¹

(118,24 - 121,17).

118,24

Pierwsza

stela Seta. Czczę ciebie ojcie Gerdama,

ja twój syn

Emmacha Set, ten, którego ty stworzyłeś

w niezrodzeniu w celu błogosławieństwa

30. naszego Boga, bowiem ja

jestem tym, który jest twoim synem, i

119,1. ty jesteś moim umysłem, moim ojcem.

I ja wprawdzie posiałem i stworzyłem (zrodziłem)

ty zaś ujrzałeś wielkości

i stanąłeś¹² nienaruszony.

5. Ja błogosławię ciebie ojcie. Pobłogosław mnie

ojcie. Istnieję z powodu ciebie.

8

P. A. Mirecki., *The Figure of Seth in a Coptic Magical Text*, w: *Acts of the Fifth International Congress of*

Coptic Studies, tom II, Rzym 1993, s. 318. Autor powołuje się tu na pogląd H.-M. Schenke.

9

A. G. Stroumsa, dz. cyt., s. 3.

10

Ancient Christian Magic: Coptic Texts of Ritual Power, red. M. Meyer, R. Smith, Princeton, 1999, s. 70.

11

Tłumaczenie na podstawie wydania: Les Trois Steles de Seth, Hymne gnostique a la Triade, P. Cloude, Quebec 1983 (Biblioteque Copte de Nag Hammadi. Sectio: „Textes” VIII).

12

Termin „Stojący” jest określeniem Boga w ydowskiej mistyce z terenu Aleksandrii. Był te szeroko rozpowszechniony na terenie Samarii. Patrz: Q. Gospel, Gnoza, przeł. B. Kita, Warszawa 1988, s.114.

Ty istniejesz z powodu Boga.

Z powodu ciebie ja istnieję z tamtym.

Ty jesteś światłość,

10. oglądasz światłość. Objawiasz się w światłościach. Ty jesteś

Mirotheos, ty jesteś mój Mirotheos.

Błogosławię ciebie jak

Boga. Błogosławię twoją

15. boskość. Wielkie jest

dobro samostworzone, które stanęło,

Bóg, który pierwszy stanął.

Przyszedłeś w dobroci

Objawiłeś się, i objawiłeś ich

20. dobroć. Ja wypowiem

twoje imię, bowiem ty jesteś pierwsze imię.

Jesteś nie zrodzony .

Objawiłeś się aby

ukazać objawienie wieczne.

25. Ty jesteś tamten, który istnieje. Z powodu tego

objawiłeś prawdziwe

istnienia. Ty jesteś ten, o którym

mówi się poprzez głos, zaś

poprzez umysł

30 oddają ci cześć. Ty, którego

siła jest w ka dym miejscu.

Dlatego szata świata

zna ciebie z powodu

ciebie i twoje nasienie. Ty jesteś miłosierdzie.

120,1. I ty jesteś z innego rodu,

i on stoi ponad innym rodem.

Teraz zaś ty jesteś z innego rodu,

i on stoi ponad innym rodem.

5. Ty jesteś z innego rodu

ty jesteś niepodobny. Ty

jesteś miłosierdzie, bowiem ty jesteś wieczność.

Ty stoisz zaś ponad rodem

bowiem ty sprawiłeś aby oni wszyscy wzrastali.

10. Zaś z powodu mojego nasienia ty wiesz to, e
to le y w stworzeniu.

Inni zaś, z innych rodów,
nie byli podobni, oni stoją ponad
innymi rodami, bowiem znajdują się w objawieniu.

15. Ty jesteś Mirotheos.

Ja czczę jego siłę, którą
dano mnie. Tamten, który sprawił wszelkie
męskości, które istnieją prawdziwie,
czyniąc męskość trzy razy.

Tamten, który został oddzielony od piątki¹³,

20.

ten, który został dany nam w potrójnej sile.

Ten, który został stworzony
w niezrodzeniu. Ten, który
wyszedł z doskonałego.

25. Z powodu tego co jest nędzne, on wyszedł.

Ty jesteś ojciec z ojca, słowo
z polecenia.

My czcimy ciebie, trzykroć męski,

30. bowiem ty zjednoczyłeś wszystko
poprzez ich wszystkich.

Ty dałeś nam siłę.

Ty zaistniałeś w jedności,
ty wyszedłeś z jedności, i ty
przyszedłeś do jedności. Ty zbawiłeś,

35. ty zbawiłeś, ty zbawiłeś nas.

Biorący koronę, dający koronę!

13

Liczba pięć pojawia się równie w innych pismach gnostyckich. W Ewangelii Tomasza mamy „pięć drzew w

raju” (36,21-22). Patrz: Ewangelia Tomasza, przeł. A. Dembska, W. Myszor, Katowice 1992, s.

21. Ireneusz

przedstawiając naukę Bazylidesa opisuje pięć emanacji Ojca (Adversus... I,24).

121,1. My czcimy ciebie w wieczności.

My czcimy ciebie, którzy jesteście zbawieni
jako należący do doskonałości.

Doskonali z powodu

5. ciebie, tamci, którzy czynią doskonałość z tobą.

Tamten, który wypełnił się całkowicie.

Doskonałość poprzez ich wszystkich.

Ten, który jest podobny do wszystkiego.

Potrójnie męski, ty stanąłeś, ty uczyniłeś początek.

10. Ty podzieliłeś na wszystkie miejsca
lecz ty zostałeś jednym.

I tamtych, których zechciałeś, uratowałeś ich.

Trzy Stele Seta

Autor: Krzysztof Matys
środa, 01 listopada 2006 00:00

Ty zaś chcesz aby wszyscy byli godni zbawienia
Oni, którzy są warci.
15. Ty jesteś doskonały!
Ty jesteś doskonały!
Ty jesteś doskonały!
Pierwsza stela Seta.